підготовки до подальшого тестування на практичному, підсумковому занятті, модульному контролі або ж іспиті студенти мають можливість в вільний час самостійно працювати в одному з комп'ютерних класів кафедри, також бази тестів та ситуаційних задач доступні для опрацювання на сайті кафедри [3, 4].

Планова ефективна організація самостійної роботи студентів на кафедрі створює умови для зацікавленості у вивченні, стимулює процес навчання і сприяє підвищення якості підготовки майбутніх фахівців медичного профілю.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні / Л.Г. Селіхова, А.В. Лавренко, О.А. Борзих [та ін.] // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Полтава, 2019 – С. 199–200.

2. Мелехова Л.И. Организация самостоятельной работы студентов в медицинском вузе: Методические рекомендации для преподавателей / Л.И. Мелехова, Н.Н. Ростова. – Кемерово: КемГМА, 2010. – 23 с.

3. Організація самостійної роботи студентів медичних вузів з використанням інноваційних технологій / Я.А. Тарасенко, О.О. Тихонова, В.П. Білаш, А.П. Степанчук, В.М. Рошко // Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів». Полтава, 2017, С. 160–161.

4. Стинська В.В. Методика викладання у вищої школі. Методичні рекомендації. Івано-Франківск: 2016. 65 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЇ, ЯК АКТИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Твердохліб О.В., Бондаренко Ю.О., Орел Ю.В.
(Харків, Україна)

Навчальні екскурсії є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту навчальних предметів до реального життя, спостереження та дослідження учнями явищ природи, розширення світогляду школярів, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичної та професійно-орієнтаційної спрямованості навчально-виховного процесу [3]. Екскурсія (від лат. *execurro* – вибігаю) як провідна та ефективна організаційна форма навчання біології [2] виконує такі функції: 1) реалізовує принцип наочності, так як в її процесі учні безпосередньо ознайомлюються з біологічними об'єктами та явищами; 2) посилюють науковість навчання, бо самостійно досліджують об'єкти; 3) зв'язують навчання з життям, з практикою, бо теоретичні знання використовують на практиці; 4) налагоджують міжпредметні зв'язки, адже на екскурсії учні мають можливість осмислити зміст навчання різнобічно, побачити взаємозв'язок явищ і законів, які вивчаються у різних дисциплінах, набути навичок їх універсального використання; 5) сприяють проблемному навчанню, адже самі об'єкти пізнання під час екскурсії виявляються більш цікавими, ніж при абстрактному їх вивченню в межах кабінету; 6) відіграють велику роль у етичному, естетичному, економічному та екологічному вихованні, так як спілкування з природою на екскурсіях впливає на емоційне сприйняття знань, переконує у необхідності захисту природи від шкідливого впливу людини; 7) збагачує вчителя інформацією про учнів, бо в невимушених обставинах особистісні якості дітей виявляються і розвиваються швидше.

При проведенні екскурсії основним *завданням вчителя* є організація активного осмислення і засвоєння матеріалу учнями. Досягти цього можливо завдяки відповідній методичній підготовці вчителя біології.

Як правило, біологічна екскурсія складається з чотирьох етапів: а) підготовчий, б) змістовий, в) підсумковий, г) використання результатів екскурсії в подальшому навчанні учнів.

Підготовчий етап передбачає підготовку вчителя, та учнів. Учні мають ознайомитися з об'єктами екскурсії, опрацьовуючи різні інформаційні джерела, актуалізувати опорні знання та завантажити на смартфони програми для активної роботи під час екскурсії. У PlayMarket (Android) або AppSpore (iOS) знайти та встановити на свій смартфон додатки Gaia GPS та GPS Status.

Перед тим, як записати маршрут, необхідно потренуватися працювати з Gaia GPS на коротких дистанціях.

У *підготовці вчителя* важливо, перш за все, продумати цільову установку екскурсії, місце і час проведення, враховуючи природне оточення начального закладу, підготувати цікаві не тривіальні завдання. Не слід включати до екскурсії питання, які не можливо підтвердити спостереженнями. Головна увага повинна бути зосереджена на вивченні доступних спостереженню явищ, фактів і об'єктів екскурсії, а особливо, на формування практичних умінь. Напередодні екскурсії вчителю необхідно ознайомитися з місцем і екскурсійними об'єктами. Це дає змогу конкретизувати цілі і завдання, уточнити план, розробити структуру та маршрут пересування, заздалегідь підготувати екскурсійне обладнання (блокноти, олівці, папки для гербаріїв, морилки, скляні банки) [4]. Своєчасно передбачити та підготуватися до відповідей на додаткові питання, які можуть задати учні під час екскурсії.

Головна методична вимога до екскурсії – організувати всіх учнів активно працювати, а не залишатися лише глядачами і слухачами. Тому, вчитель розробляє індивідуальні, групові і фронтальні завдання, які необхідно виконати учням безпосередньо на екскурсії. На підготовчому етапі вчитель розподіляє завдання серед учнів, об'єднує їх у групи, назначає керівників, відповідальних за обладнання, повідомляє час і місце екскурсії. Вчитель проводить інструктаж з техніки безпеки [3] під час екскурсії і пропонує дітям об'єднатись у дві групи одна група показує як не можна поводити себе на екскурсії, а учні з іншої групи коментують та повторюють правила. Потім інша група пропонує свої інтерпретацію дій на екскурсії. Після цього, учні власноручними підписами, у спеціальному журналі інструктажів, підтверджують зобов'язання дотримуватися названих правил.

Змістовий етап розпочинається *коротким вступом* (запитаннями, загадками, бесідою чи коротенькою розповіддю) безпосередньо на місці екскурсії. Вчитель нагадує учням ціль екскурсії, правила техніки безпеки, роздає завдання, обов'язково, оголошує критерії за якими буде оцінюватися виконання завдання.

Під час екскурсії, учні набувають умінь і навичок роботи з програмами, збору живих об'єктів, гербаризації, спостерігають за екскурсійними об'єктами,

отримують нові знання, виконують завдання тощо. У залежності від типу, мети і змісту екскурсії змінюється характер завдань. Розподіляючи їх вчитель реалізує індивідуальний і диференційований підхід до учнів [1]. Так, учням зацікавленим біологією надаються індивідуальні завдання, в той час як решта учнів працюють у групах з 2-4 чоловік над спільними груповими завданнями. Під час розповіді вчителя і виконання завдань учні роблять короткі відео, фото та записи, які з годом зможуть використовувати у підготовці до звітів. Учитель узагальнюючими запитаннями активізує розумову пізнавальну діяльність учнів, слідкує за їх розумінням, керує виконанням завдань, інструктує та оцінює результат.

Підсумковий етап розпочинається ще на місці екскурсії, та продовжується вдома та на наступному уроці біології. Під час заключної узагальнюючої бесіді вчитель перевіряє як учні впоралися із завданнями, про що нове дізналися, що їм вдалося з'ясувати, а також повідомляє додаткову інформацію. Учні мають продовжити речення «Ще до сьогодні я не знав ……, а тепер знаю …». Короткі повідомлення учнів про результати виконання завдання сприяють формуванню в учнів цілісного сприйняття екскурсії. Звіт з екскурсії кожен учень готує самостійно. Вчитель допомагає учням скласти його план, вчить працювати із програмами, записами, довідниковою літературою, зібраними матеріалами. Звіт має обов'язково включати маршрут, фото об'єктів які вивчались, координати фото. Координати знахідок, обов'язково, мають відповідали маршрутам, записаним у Gaia GPS.

Критерії оцінювання звітів включають вимоги: характер викладу змісту; вміння описувати екскурсійні об'єкти; уміння систематизувати й узагальнювати матеріал; використання відомостей з додаткових інформаційних джерел; уміння робити висновки.

Четвертий етап екскурсії – ***використання результатів екскурсії в подальшому навчанні учнів*** – передбачає застосування матеріалів екскурсії на наступних уроках, наведення прикладів і фактів отриманих в результаті її для конкретизації біологічних явищ і процесів. Зібраний природний матеріал може застосовуватися в якості роздавального для ілюстрацій чи виконання завдань.

Екскурсія вважається завершеною, коли весь екскурсійний матеріал ретельно опрацьований, підведені підсумки і поставлені оцінки кожному учню.

Таким чином, організація шкільної екскурсії сприяє активному набуттю навичок та вмінь, що має великий навчальний і виховний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Біологічні екскурсії у природу – Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1697/1/schuldic_2013.pdf4.pdf

2. Гнілуша Н. Організація біолого-екологічних екскурсій як чинник розвитку пізнавального інтересу учнів та їх професійної орієнтації / Рідна школа. – 2010. – № 7-8. – С. 74–79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_7-8_19

3. Збірник авторських наробок. Навчальні екскурсії з предметів природничого циклу Випуск 24 м. Тростянець 2013. 88 с.

4. Перетятько В.В. Методика викладання біології: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія» / В.В. Перетятько. – Запоріжжя: ЗНУ, 2018. – 143 с.